

ФАКТОРИ, ЩО ПЕРЕШКОДЖАЮТЬ НАУКОВІЙ АКТИВНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У МИРНИЙ ТА ВОЄННИЙ ЧАС

(Попова А. С., кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Линдіна Є. Ю, кандидатка педагогічних наук, доцентка)

Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

Наукова складова є невід'ємною частиною професійної діяльності науково-педагогічних працівників, які працюють в університетах, і обов'язковим видом роботи в межах загального навантаження кожного викладача.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2023), «науково-педагогічні працівники – це особи, які за основним місцем роботи у закладах вищої освіти провадять навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) та організаційну діяльність». У ст. 56 зазначено, що «робочий час науково-педагогічного працівника включає час виконання ним навчальної, методичної, наукової, організаційної роботи та інших трудових обов'язків» [1]. Норми часу цих видів робіт визначаються кожним закладом вищої освіти. Так, зокрема у Положенні «Про планування та облік основних видів роботи педагогічних та науково-педагогічних працівників Бердянського державного педагогічного університету» (2019) є чітке визначення обсягів та меж варіювання при плануванні робочого часу науково-педагогічних працівників на 1 штатну одиницю (табл. 1). Обсяг годин який викладач має присвятити науці протягом календарного року складає $400 \pm 30\%$ годин, що складає майже 26 % його робочого часу, якщо виходити із розрахунку, що НПП має відпрацювати на рік 1548 год. за усіма видами робіт (навчальна, методична, наукова, організаційна), за середьотижневою тривалістю 36 годин [2].

Таблиця 1

Рекомендовані обсяги та межі варіювання при плануванні робочого часу педагогічних та науково-педагогічних працівників на одну штатну одиницю [2]

Посада	Навчальне навантаження, год.	Наукова робота, год.	Методична робота, год.	Організаційна робота, год.
Професорсько-викладацький склад	600	$400 \pm 30\%$	$400 \pm 30\%$	$200 \pm 30\%$
Педагогічні працівники	720 годин	-	$600 \pm 30\%$	$400 \pm 30\%$

Виконання наукової складової від науково-педагогічного працівника включає в себе проведення наукових досліджень, публікації наукових статей та монографій, участь у наукових конференціях та семінарах, наукове керівництво здобувачами, аспірантами та докторантами, експертизу та рецензування наукових праць, а також участь у наукових проектах та грантах.

Для науково-педагогічних працівників, які працюють в університетах, наукова складова є важливим елементом їх професійної діяльності, оскільки

продуктивність досліджень має відношення до престижу та кар'єрного зростання не тільки наукового персоналу, але і університету в цілому [3]. Оскільки, університет з високим рівнем наукової складової здатен привернути до себе як висококваліфікованих науковців, так і талановитих студентів.

Однак, науково-педагогічні працівники в процесі реалізації своєї професійної діяльності стикаються з різними викликами, які так чи інакше мають вплив на їх професійну ефективність. Так, зокрема за останні 5 років світ зазнав різних динамічних змін, що відобразилися на ефективності викладачів – Covid-2019, війна росії проти України.

Тому, метою нашого дослідження було з'ясувати найбільш ефективні періоди наукової активності науково-педагогічного складу. Задля цього, нами було організовано міні онлайн-опитування викладачів. Опитування здійснювалось за допомогою короткої анкети, яка складалася з 6 закритих питань, з яких 3 питання передбачали збір інформації щодо посади, наукового ступеню та вченого звання. Інші 3 питання передбачали рефлексію викладачів щодо своєї наукової активності за останні 5 років та на цій основі з'ясування найбільш ефективних наукових періодів у їх кар'єрі за цей період. Період у 5 років був обраний не випадково, оскільки саме цей проміжок часу можна умовно поділити на 3 етапи:

- період до початку загальносвітової пандемії Covid-2019 та загальнонаціонального карантину (2018 - 2020);
- період пандемії Covid-2019 та загальнонаціонального карантину (2020 - 2022);
- війна росії проти України (з 24 лютого і до сьогодні).

Опитування проводилось у вересні 2022 року. Усього в опитуванні взяло участь 26 викладачів різних посад, наукових звань та ступенів Бердянського державного педагогічного університету, який наразі є офіційно переміщеним (Наказ МОН України від 20.04.2022 № 357 <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/Nakaz.pdf>).

Аналіз відповідей респондентів на запитання «Вкажіть який період був найбільш вдалим для Вашої публікаційної активності за останні 5 років?» показав, що для більшої кількості респондентів 46,2 % найбільш вдалим періодом були часи до Covid-2019 та війни в Україні, 23,1 % зазначили, що на їх наукова активність не змінилися, для 15,4 % продуктивними виявилися періоди Covid-2019 та війни в Україні. Кореляція відповідей респондентів та їх посадами, вченими ступенями та званнями показала, що наукова активність серед молодих викладачів, які мають наковий ступінь, але не мають вченого звання є вищою, ніж серед більш досвідчених та високопоставлених колег. Це може бути пов'язано із підвищеною мотивацією, яка пов'язана з необхідністю отримання вченого звання доцента, наявність якого впливає на статус та заробітну платню, що є одним з важливих факторів стимулювання наукових досягнень.

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів на питання «Вкажіть який період був найбільш вдалим для Вашої публікаційної активності за останні 5 років?»

В ракурсі нашого дослідження, важливим було з'ясування факторів, що впливають на наукову активність науково-педагогічних працівників університету. Враховуючи специфіку і період дослідження, респондентам було запропоновано обрати найбільш релевантні для себе фактори, які впливали на них у мирний час та у період війни. Результати їх відповідей представлені на рис. 2 і 3.

Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів на питання «Зазначте, що на Вашу думку, у мирний час перешкоджало Вашій публікаційній активності?»

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів на питання «Зазначте, що на Вашу думку, у воєнний час перешкоджає Вашій публікаційній активності?»

Аналіз відповідей респондентів показав, що найбільш вагомими факторами, що перешкоджали науковій активності у мирний час були надмірна завантаженість усіма видами роботи (навчальною, методичною, організаційною і науковою) – 42,3 %, додатковими обмежуючими факторами за релевантністю були понаднормова завантаженість саме організаційною (38,5%) та окремо методичною (19,2%), навчальною (19,2 %) видами роботи. Оскільки більшість викладачів окрім викладацьких ставок є завідувачами кафедр, заступниками деканів, або ж обіймають громадські посади у Раді молодих учених чи ведуть різні професійно-орієнтовані гуртки. Важливим чинником наукової активності, на думку респондентів (19,2 %) є відсутність фінансової мотивації, яка в умовах низької заробітної плати є важливим засобом стимуляції до активізації наукової роботи. Особисті справи та сімейне життя є також суттєвим фактором, який на думку респондентів (23,1 %) впливає на наукову активність, оскільки в аспекті цього фактора відсутня стабільність та передбачуваність різних життєвих ситуацій.

Аналіз факторів, що у воєнний час перешкоджають публікаційній активності науково-педагогічних працівників показав, що основний чинник зниження наукової активності є емоційна виснаженість через війну (61,5 %). Другим не менш важливим фактором є відсутність фінансової мотивації (34,6 %), оскільки в умовах війни і необхідність виїзду викладачів з окупованої території обумовлюють нові фінансові проблеми та пошуки додаткових способів заробітку, що зменшують можливість приділяти час науці. Надмірна завантаженість різними видами робіт, на думку респондентів (19,2 %), відійшла на третій план, у порівнянні з мирним часом, де це було основним чинником зниження наукової активності. Важливим воєнними чинниками, що перешкоджають науці, є особисті та сімейні справи (15,4 %), що ї цілком зрозумілим – облаштування побуту на новому місці, адаптація до нового середовища також потребують часу. Іншим, не

менш суттєвим фактором є завантаженість методичною роботою (15,4 %), оскільки перебудова освіти у формат, коли не всі учасники освітнього процесу можуть бути присутніми на парах онлайн, через тривоги, блекнути та інші об'єктивні обставини, обумовлює перебудову освітніх курсів та додаткове навантаження на викладачів.

Однак, позитивно стабільними є результати для 15,4 % респондентів, які відповіли, що на їх наукову активність не вплинули, ані Covid-2019, ані війна. Наукова робота для них є ресурсним заняттям або способом боротьби зі стресом. Схвальною є тенденція і щодо зацікавленості у науці, у мирний час, 7,7 % респондентів були незацікавлені у науці, на протиріччя воєнному часу, де кожен розуміє свою роль у відбудові України.

Отже, враховуючи отримані результати. Можемо стверджувати, що як у мирний, так і у військовий час, суттєвими чинниками, що перешкоджають науковій активності є надмірна завантаженість науково-педагогічних працівників різними видами роботи, зокрема організаційною, методичною та навчальною, що обумовлюють необхідність перегляду норм планування часу, диференціацію різних видів робіт з урахуванням контингенту кафедр, створення нових робочих місць задля оптимізації та ефективності роботи. Не менш важливим також, є чинник відсутності фінансової мотивації, яка в сьогоденних умовах набуває неабиякого значення і вимагає від менеджменту університету перегляду розподілу бюджетів з фондів заробітної плати та спеціального фонду, правил нарахування премій та заробітних плат задля пошуку можливостей стимулювання та преміювання за наукову активність. Звісно, є й інші фактори, на які університет не може вплинути, вони є суб'єктивними й індивідуальними для кожного науково-педагогічного працівника. Однак, виявлення спільних чинників, що однаково мають вплив як у мирний, так і військовий часи на наукову активність потребують детального вивчення та перебудови організаційних засад діяльності університету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 28.03.2023).
2. Про планування та облік основних видів роботи педагогічних та науково-педагогічних працівників Бердянського державного педагогічного університету : Положення від 01.07.2019 р. № 56. URL: https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/Navantazhennia_BDPU_2019_sayt.pdf (дата звернення: 24.03.2023).
3. Focused Research on the Challenges and Productivity of Researchers in Nigerian Academic Institutions Without Funding / B. E. Igiri et al. *Frontiers in Research Metrics and Analytics*. 2021. Vol. 6. URL: <https://doi.org/10.3389/frma.2021.727228> (date of access: 17.03.2023).
4. Povidaichyk, O., Pedorenko, V., Popova, A., Turgenieva, A., Rybinska, Y., & Demchenko, I. Research Paradigm as a Value Guideline for Professional Training of Future Social Workers. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(3). (2021). P. 530 – 547.